

2005-09-27

PERSCOMMUNIQUÉ

De industrie in België: vroegere ontwikkelingen en toekomstige uitdagingen

(Artikel gepubliceerd in het Economisch Tijdschrift van het 3de kwartaal 2005) www.nbb.be

Sinds nagenoeg dertig jaar wordt de vraag omtrent de toekomst van de industrie in de westerse landen regelmatig gesteld. In Europa, en meer bepaald in België, werd die vraag bijzonder prangend tijdens de afgelopen periode, die werd gekenmerkt door tal van onzekerheden in verband met de beperkte economische groei in het eurogebied, de wisselkoersschommelingen en de snelle ontwikkeling van nieuwe economische kernen in de wereldeconomie.

Tegen die achtergrond hebben de Belgische sociale partners in de lente van 2004 aan de Bank gevraagd de industrie in België te analyseren, in het licht van de veranderingen die ze doormaakt en de uitdagingen die haar te wachten staan. Dit artikel is de synthese van alle werkzaamheden die de Bank en, voor sommige punten, het Federaal Planbureau in dat kader hebben verricht.

Die synthese omvat twee hoofdlijnen, te weten een beschrijving en een analyse van de vroegere en de recente ontwikkelingen en, uitgaande van die vaststellingen, een overzicht van de voorwaarden die moeten vervuld zijn en acties die de economische subjecten dienen uit te voeren om het hoofd te bieden aan de toekomstige uitdagingen.

Tijdens de afgelopen decennia ondergingen de industrie en de economie in haar geheel de invloed van twee onafwendbare trendmatige krachten, de deïndustrialisatie en een steeds uitgebreidere en ingrijpendere mondialisering. De deïndustrialisatie, en ruimer gezien de sectorale veranderingen in de ontwikkelde economieën, werden vooral belichaamd in de overdracht van activiteiten en banen van de industrie naar de dienstenbranches: van 1970 tot 2003 is het aandeel van de industrie in de totale toegevoegde waarde van de Belgische economie aldus teruggelopen van 29,3 tot 17,4 pct. Als reactie op de toenemende concurrentiedruk, die onder meer voortvloeide uit het openstellen van de buitenlandse markten, trachtte de industrie van de westerse landen aanzienlijke productiviteitswinsten te boeken, door intensiever gebruik te maken van moderne kapitaalgoederen, waarin de technologische vooruitgang geïntegreerd is, en door zich te richten op haar kernactiviteit. Die ontwikkelingen waren zeer sterk aanwezig in België. Terwijl de toename naar volume van de industriële activiteit vergelijkbaar was met de groei van de gehele economie, zodat het aandeel van de industrie in de economische activiteit, gemeten tegen vaste prijzen, vrijwel onveranderd bleef, gingen in de industrie aldus ongeveer 565.000 banen verloren tussen 1970 en 2003, terwijl in de diensten 1.115.000 nettobanen werden gecreëerd. Zelfs al ging deze ingrijpende verandering in de werkgelegenheidsstructuur gepaard met een toename van de totale werkgelegenheid, leidde ze niettemin tot pijnlijke aanpassingen in sommige bedrijfstakken of regio's.

Recentelijk vertoonde de mondialisering een nieuwe versnelling als gevolg van de bloei van dichtbij gelegen opkomende economieën, zoals de tien nieuwe lidstaten van de EU, of van verder verwijderde maar omvangrijke opkomende economieën, zoals China. Voor de ontwikkelde economieën vormen die nieuwe mondialiseringsgolf en de daaruit voortvloeiende versnippering van het productieproces zowel een bron van uitdagingen, als gevolg van het ontstaan van nieuwe concurrenten, als één van de mogelijkheden, door de ontwikkeling van belangrijke markten. In werkelijkheid resulteerde de mondialisering vooral in een opleving van de vrees voor delocalisaties en in vraagtekens bij het voortbestaan van de westerse industrieën. De voor België beschikbare gegevens wijzen in dit stadium niet op massale verschuivingen van de activiteiten naar die nieuwe concurrenten. Zo gaan de financiële stromen van de buitenlandse directe investeringen nog grotendeels naar de buurlanden in plaats van naar de opkomende landen. Bovendien blijft het aandeel van die opkomende landen in de invoer van België, hoewel het toeneemt, beperkt tot ongeveer 2,5 pct., zowel voor China als voor de tien nieuwe lidstaten van de EU als geheel. Ten opzichte van deze laatste blijft de buitenlandse handel van België bovendien een overschot vertonen. Dit neemt niet weg dat de bedrijfsleiders, volgens de enquêtes omtrent delocalisaties, rekening houden met de mogelijkheid om te delocaliseren. Bovendien boeken sommige van die economieën, met inbegrip van China, een snelle vooruitgang naar een volgend ontwikkelingsstadium, meer toegespitst op producten van hoogwaardiger technologie en op innovatie.

Om te reageren op die krachten, op dewelke de overheid, de ondernemingen en de werknemers weinig vat hebben, is het raadzaam een geïntegreerde strategie te volgen teneinde het concurrentie- en aanpassingsvermogen van de gehele economie en, in fine, haar welvaart te vrijwaren en te verbeteren. Het concurrentievermogen moet hier worden opgevat in de ruime zin van het woord, waarbij het zowel betrekking heeft op de productiekosten, met inachtneming van de vergoeding en de productiviteit van de productiefactoren en de kosten van de intermediaire inputs, als op de aantrekkingskracht en het innovatiepotentieel van een economie, via de kwaliteit en de differentiatie van de producten, de efficiënte organisatie van het productieproces, enz. Het concurrentievermogen wordt dus bepaald door een groot aantal factoren.

In een internationale omgeving met een steeds grotere concurrentie is het nodig de productiekosten aandachtig te blijven volgen om te waarborgen dat ze zich matig blijven ontwikkelen, in de eerste plaats ten opzichte van de buurlanden van België. Die landen blijven immers de voornaamste markten voor onze producten, evenals onze directe concurrenten bij de verdeling van de ontwerp-, productie- en distributiefasen die op Europees vlak en op wereldschaal worden vastgelegd. De lonen in de industrie blijven echter hoog in België, wegens de lasten die erop wegen, en het recente verloop van de loonkosten per eenheid product was weliswaar matig maar toch hoger dan dat in andere Europese landen, waaronder Duitsland en Frankrijk. De loonontwikkeling in de dienstenbranches beïnvloedt eveneens de industrie, aangezien voor de productie van industriële goederen in toenemende mate een beroep wordt gedaan op die diensten. Wat de overige intermediaire kosten betreft, onder meer die van energie, kan men enkel vaststellen dat de greep van de Belgische industrie op die kosten beperkt is, aangezien ze meer dan in de andere Europese landen afhangen van de intermediaire invoer.

Behalve aan het prijsconcurrentievermogen wordt de dynamiek van een economie in toenemende mate afgemeten aan haar vermogen om te innoveren, zowel in de producten die ze aanbiedt als in de productiewijzen die ze aanwendt. Dit vermogen resulteert uit een combinatie van tal van factoren waarvan de omvang, en meer nog de mate waarin ze doorwerken in het concurrentievermogen van de economie, moeilijk te beoordelen en samen te vatten zijn.

Wat de kapitaalvoorraad betreft, laat België een hoge investeringsquote van de ondernemingen optekenen, inclusief in informatie- en communicatietechnologieën. Die investeringen dragen bij tot de hoge productiviteit van de industrie in België. Daarentegen zijn de overheidsinvesteringen reeds tal van jaren onvoldoende zodat die amper volstaan om de afschrijvingen te dekken. De infrastructuur van de Belgische economie, die regelmatig wordt aangehaald als een van haar voornaamste troeven, zou daardoor in gevaar kunnen worden gebracht. Op het gebied van de werkgelegenheid moet, naast de welbekende handicaps zoals de lage activiteitsgraad en de hoge werkloosheid, rekening worden gehouden met de kwalitatieve aspecten die aan het menselijk kapitaal verbonden zijn, te weten de opleiding en de arbeidsorganisatie. Wat opleiding betreft, wordt België gekenmerkt door een goede basisopleiding, die echter onvoldoende gericht is op de wetenschappelijke en technische studierichtingen, en door permanente vormingen in de industrie die overeenstemmen met het gemiddelde in de EU, hoewel ze in bepaalde opzichten achterblijven, en vooral in vergelijking met de landen die terzake het verst gevorderd zijn.

De R&D-situatie vormt een andere belangrijke factor van het prijsconcurrentievermogen. Tijdens de afgelopen jaren heeft België zijn desbetreffende uitgaven aanzienlijk verhoogd om dichter aan te sluiten bij de doelstelling van 3 pct. bbp tegen het jaar 2010; met 2,2 pct. bbp in 2001 bleef België boven het Europese gemiddelde, zij het ver van de op dat vlak meest geavanceerde landen. Ons land onderscheidt zich evenwel door een groter gebrek aan overheidsfinanciering dan elders. Bovendien mag innovatie - wat gepaard gaat met het verwerven, verspreiden en delen van kennis - niet beperkt blijven tot een beoogd peil van de R&D-uitgaven, maar moet ze zichtbaar worden in alle terreinen en van toepassing zijn op alle actoren van de maatschappij.

Een coherente en geïntegreerde benadering van innovatie lijkt trouwens de kern te vormen van de ervaring van de meest dynamische Europese economieën. Hoewel de totstandbrenging en de werking van een dergelijk innovatiesysteem alle economische subjecten aangaat, is een bijzondere en veelzijdige rol weggelegd voor de overheid. Deze dient in de eerste plaats alle betrokkenen bijeen te brengen, een consensus te zoeken over de gezamenlijk na te streven doelstellingen en de verwezenlijkingen te volgen en te beoordelen.

Het aanzien van de industrie zal de komende jaren nog voortdurend veranderen. Op voorwaarde dat ze zich aansluit bij een algemene aanpassingstrend die door alle economische subjecten wordt ondersteund, zal ze een essentiële bijdrage blijven leveren tot de ontwikkeling van de economie.